ӨЗБЕКСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЖОҒАРЫ БІЛІМ, ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯЛАР МИНИСТРЛІГІ

ШЫРШЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК ПЕДАГОГИКА УНИВЕРСИТЕТІ

“БЕКІТЕМІН”
Шыршық мемлекеттік
педагогика университеті
ректоры
Г.И. Мухамедов
____
2023 жыл “____” __________

ХАЛЫҚ АУЫЗ ӘДЕБИЕТІ

ПӘННІҢ ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫ

Білім саласы:	100000 – Білім
Оқыту саласы:	110000 – Білім
Оқыту бағыты:	60111500– Ана тілі мен әдебиеті (қазақ тілі және әдебиеті)

Шыршық - 2023

Пән/модуль коды **ХОІ104**	Оқу жылы 2023/2024	Семестр 2	Кредиттер 4
Пән/модуль түрі Міндетті	**Оқыту тілі:** **Қазақ тілі**		**Апталық сағат** 4

	Пәннің аты	Аудитория жаттығулары (сағат)	Өзіндік білім (сағат)	Жалпы жүктеме (сағат)
1.	Халық ауыз әдебиеті	60	60	120

2. **I. Пәннің мазмұны**

Пәннің мақсаты – қазақ фольклоры ғылымының даму тарихы мен теориясын, халық ауыз әдебиеті мұраларын, жанрларын, олардың көп қырлы табиғатын, туу, таралу-сақталу ерекшеліктерін үйрету. Ауызша айтудың дәстүрлілігі, формулалығы, стильдік кестесі, фольклордың пайда болуын, жанрлар классификациясын меңгерту.

Пәннің міндеттері – фольклордың тарихы мен теориясы, халық өнерінің ішінде фольклордың алатын орны, фольклорлық мұралардың көп қырлы табиғатығ туу, таралу-сақталу ерекшеліктері туралы білім беру. Қазақ халқы өзінің қоғамдық қмірі, тұрмыс-тіршілігі, кәсібі, дүниетанымы мен наным-сенімі, қуаныш-қайғысы, арман-үміті және т,б, жайында сан алуан түрлі өлең-жыр, аңыз-ертегілер, мақал-мәтелдер тегі мен табиғатын терең таныту.

II. Негізгі теориялық бөлім (лекция жаттығулары)

II.I. Пән құрамына төмендегі тақырыптар енеді:

1-тақырып. Фольклор және фольклортану ғылымы туралы түсінік.

Фольклортану – халықтың ауызша сөз өнерін зерттейтін классикалық ғылым саласы. Фольклордың қалыптасуы, даму тарихы жөніндегі ой-пікірлер. Халық өнерінің түрлері және олардың ішінде фольклордың алатын орны. Фольклор мен жазба әдебиет. Олардың ара-жігін ажрату.

2-тақырып. Фольклордың тегі мен жанрына қарай жіктелуі, тарихи зерттеу принциптері.

Фольклордың функциясына қарай жіктелуі. Тегіне қарай бөліну принциптері. Жанрлық түрлерінің бөліну жолдары. Жанрлардың дамуындағы ортақ процестер. Олардағы эпикалық, лирикалық және драмалық белгілердің орын алуы.

3-тақырып. Қазақ фольклорының зерттелу тарихы.

XIX ғасырдың бірінші жартысында қазақ фольклорының этнографиялық бағытта зерттелуі. Жинау және жариялау жұмыстары. Ш.уәлиханов пен Мәшһүр Жүсіп Көпеевтің қазақ фольклорын жинау

және зерттеудегі алатын орны. В.Радловтың, Г.Потаниннның, А.Васильевтің, А.Алекторовтың, т.б. зерттеуші-ағлымдардың қазақ фольклортану ғылымына қосқан үлесі.

4-тақырып. Тұрмыс-салт жырлары.

Халық өлеңдерінің зерттелу тарихы мен классификациясы. Тұрмыс-салт жырларының отбасы, шаруашалық, еңбек процестеріндегі түрлі салт, ырым, әдет-ғұрып, наным-сенімдерімен байланысы. Еңбек-кәсіппен байланысты туған өлең-жырлардың жанрлық түрлері. Отбасына байланысты туған өлең түрлері.

5-тақырып. Мақал-мәтелдер. Жұмбақтар.

Мақал-мәтелдердің жанрлық белгілері мен лассификациялаудың принциптері. Мақал-мәтелдердің жиналуы мен зерттелуі. Мәтелдің мақалдан айырмашылығы. Қанатты сөздердің, афоризмдердің, фразеологиялық тіркестердің мақал-мәтелдермен арақатынасы.

6-тақырып. Мақал-мәтелдер. Жұмбақтар.

Қазақ жұмбақтарының жиналу, зерттелу тарихы. Жанрық белгілері мен жасалу жолдары. Жаңытлпаш, өтірік өлеңдердің өзіндік ерекшеліктері.

7-тақырып. Шешендік сөздер.

Шешенндік сөздердің қызметі мен қоғамдық мәні. Жанрлық ерекшеліктері. Шешендік сөздердің жиналу, зерттелу тарихы. Жанрлық түрлері: шешендік арнау, шешендік толғау, шешендік дау. Шешендік сөздердің аңыздармен, мақал-мәтелдермен байланысы. Шешендік сөздердің эстетикалық, тәрбиелік маңызы.

8-тақырып.Ертегілер.

Халық прозасы туралы түсінік. Ертегілердің өзіндік ерекшеліктері. Жианлуы мен зерттелуі. Ертегілердің халықтық сипаты, ондағы қиялдың шығу негіздері, шындыққа қатысы. Қазақ ертегілерінің жанрлық түрлері. Хайуанттар жайлы ертегілердің пайда болу жолдары. Қиял-ғажайып ертегілердің жанрлық ерекшеліктері. Шыншыл ертегілердің өзіндік ерекшеліктері.

9-тақырып. Аңыз-әңгімелер.

Аңыз-әңгімелер. Жанрлық сипаты. Анықтамасы. Тарихи, мекендік және күй аңыздары. Әпсана. Жанрдың анықтамасы. Әпсананың түрлері. Аңыз-әңгімеден айырмашылығы.

10-тақырып. Эпостық жырлар.

Көне эпос. Анықтамасы мен негізгі белгілері. Сюжеттік құрамы мен тақырыбы.

Батырлар жыры. Жанрлық белгілері. Жиналуы, жариялынуы, зерттелуі. Батырлар жырының идеялық нысанасы, тақырыбы, халықтық сипаты. Батырлық жырлардағы халықтың саяси-әлеуметтік жағдайынан, жер-су, елді мекен, табиғат тұрмыс-тіршілік, рухани өмірінің көрініс табуы.

11-тақырып. Эпостық жырлар.

Лиро-эпос. Жанрлық сипаты, жиналуы мен зерттелуі. Сюжеті мен тақырыбы. Образдар жасау ерекшеліктері. Тарихи жырлар. Діни дастандар. Жанрлық ерекшеліктері.

12-тақырып. Айтыс.

Зерттелу тарихы, жанрдың сипаттамасы. Айтысты мазмұны мен тақырыбына, түріне қарай жіктеу. Бәдік, жұмбақ айтыстары. Салтпен байланысты айтыстардың көне екендігі. Сүре айтыс, түре айтыс, қайым айтыс – айтыс формаларының түрлері. Айтыстың ерекше дамыған түрі – ақындар айтысы. Айтыстың көркемдік ерекшеліктері.

III. Семинар жаттығулар бойынша әдістемелік нұсқау және ұсыныстар

Семинар жаттығулар үшін төмендегі тақырыптар ұсынылады:

1. Қазақ халық ауыз әдебиетінің дамуы мен қалыптасуы.
2. Тұрмыс-салтқа байланысты өлең-жырлар.
3. Мақал-мәтелдердердің танымдық-тәрбиелік сипаты.
4. Жұмбақтардың жиналуы мен зерттелуі.
5. Ертегілер
6. Шешендік өнер.
7. Қазақ аңыз-әңгімелері.
8. Батырлар жыры.
9. Лиро-эпостық жырлар.
10. Айтыс.

Семинар жаттығулар мультимедиа құрылмалармен жабдықталған аудиторияда бір академиялық топта бір профессор-оқытушы тарапынан өтілуі қажет. Жаттығулар актив және интербелсенді әдістер көмегінде өтілуі, сәйкес түрде педагогикалық және ақпарат технологиялардан қолдану мақсатқа сай.

IV.Өзіндік білім және өзіндік жұмыстар

Өзіндік білім үшін ұсынылатын тақырыптар:

1. Ауыз әдебиеті және фольклор ұғымдары туралы
2. Қазақ фольклористикасының зерттеу тарихы.
3. Төрт түлік және саятшылық туралы жырлар
4. Үйлену салт өлеңдерінің шығу тегі, қалыптасу ерекшеліктері.
5. Мақал-мәтелдер мен және халық даналығы.
6. Халық прозасы: миф, хикая, аңыз және ертегілер.
7. Батырлар жырындағы қаһармандық рух.
8. Тарихи жырлар, генезисі мен даму жолдары.
9. Лиро-эпостық жырлар. Басты қаһармандар обырызы.
10. Айтыс, тіл көркемдігі мен жалпы табиғаты.
11. Айтыстың түрлері.
12. Ертегілер және олардың түрлері.
13. Шыншыл ертегілер және оның өзіндік ерекшеліктері

14. Хайуанаттар туралы ертегілердің шығу тарихы
15. Қиял-ғажайып ертегілердің тұрмыспен байланыстылығы
16. Аңыз-әңгімелер.
17. Қазақ фольклорының зерттелу тарихы
18. Ақындар айтысы. Бірдан мен Сара айтысы туралы
19. «Алпамыс» жырындағы Алпамыс образы
20. Ғашықтық жырлардың танымдық-тәрбиелік мәні.

Өзіндік меңгерілетін тақырыптар бойынша студенттер реферат жазу немесе оны презентация жасау ұсынылады.

3. **V. Пәнді оқыту нәтижесінде (қалыптасатын компетенциялар)**

Пәнді меңгеру нәтижесінде студент:

- Қазақ фольклористика ғылымының қалыптасу, даму кезеңдері жайлы білуі; фольклористика мәселелерінің теориялық аспектілерін, мәнді кешенді түрде зерттеу машықтарын білу; ғылыми еңбектер мен оқулықтарға өзіндік талдау жұмыстарын жүргізе білу **білімге ие болуы;(білім)**
- Халық поэзиясы мен прозалық жанр мәтіндерін кешенді түрде фольклорлық талдай білу; курсты оқу барысында жинаған білімдерін алдағы кәсіби қызметінде, ғылыми-зерттеу жұмысында пайдалана алу,теориялық білімді практикада **қолдана білуі,дағды қалыптастыруға ие болуы; (дағды)**
- Әдеби және фольклорлық мұраларды саралай білу, сыни тұрғыдан бағалай алу **ептілігіне ие болуы керек.(ептілік)**

4. **VI. Оқыту технологиялары мен әдістері:**

- лекциялар;
- интербелсенді әдістер;
- тақырып бойынша кейс-сатдилар
- семинарлар (СТО, проблемалы оқыту, сұрақ-жауап, т.б.);
- топтық жұмыс;
- презентация жасау.

5. **VII. Кредиттерді алу үшін талаптар:**

Пәнге тиісті теориялық және әдістемелік ұғымдарды толық игеру, талдау нәтижелері бойынша дұрыс шешім қабылдау, үйреніліп жатқан тақырып бойынша өзіндік ой-пікір айту және ағымдағы, аралық бақылау қалыптарында берілген тапсырмаларды орындау, қорытынды бақылау бойынша жазбаша жұмысты тапсыру.

6. **VIII. Негізгі және қосымша оқу әдебиеттер мен ақпарат деректері**

Негізгі әдебиеттер:

1. Ғабдулин М. Қазақ халқының ауыз әдебиеті. Мектеп баспасы Алматы 1974.
2.Абдувалитов Е., Бектаев А. Фольклор және балалар әдебиеті. Ташкент, 2013.
3. Қасқабасов С. Ой өріс (Фольклор туралы). Астана, «Астана

	полиграфия», 2009. **Көмекші әдебиеттер:** 4. Мирзиёев Шавкат Миромонович. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимига киришиш тантанали маросимига бағишланган Олий Мажлис палаталарининг қўшма мажлисидаги нутқ / Ш.М. Мирзиёев. –Тошкент :Ўзбекистон, 2016. - 56 б. 5.Мирзиёев Шавкат Миромонович.Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳарбир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак. Мамлакатимизни 2016 йилдаи жтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий якунлари ва 2017 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисидаги маъруза, 2017 йил 14 январ / Ш.М. Мирзиёев. – Тошкент : Ўзбекистон, 2017. – 104 б. 6. Мирзиёев Шавкат Миромонович. Буюк келажагимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қурамиз. Мазкур китобдан Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2016 йил 1 ноябрдан 24 ноябрга қадар Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри сайловчилари вакиллари билан ўтказилган сайловолди учрашувларида сўзлаган нутқлари ўрин олган. /Ш.М.Мирзиёев. – Тошкент: “Ўзбекистон”, 2017. – 488 б 7.Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. Ўзбекистон республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида. *(Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда)* 8.2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947 сонли Фармони. 9. Жүсіпов Н. Қазақ фольклорын жариялау мәселелері. Алматы, 2011. 10. Жүсіпов Н. Қазақ фольклорын зерттеу мәселелері. Аламты, 2011. 11. Ғабдуллин М. Қазақ халқының ауыз әдебиеті. Астана, 2016. 12. Қасқабасов С. Қазақтың халық прозасы. Астана, «Фрлиант», 2014. 13.Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 - йил 6 – ноябрдаги "Ўзбекистоннинг янги тараққиёт даврида таълим – тарбия ва илм – фан соҳаларини ривожлантириш чора тадбирлари тўғрисида " ги ПФ - 6108 - сон фармони. 14. 2020 йил 31 декабрдаги “Олий таълим муассасаларида таълим

	жараёнини ташкил этиш билан боғлиқ тизимни такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги 824-сонли қарор. **Ақпарат ресурстары:** 1. http://www.edu.uz–O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’limvazirligi sayti. 2. http:www.uzedu.uz – O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi sayti. 3. http://www.gov.uz– O‘zbekiston Respublikasi xukumati portali. 4. www.pedagog.uz 5. www.cspi.uz 6. www.pedagog.uz 7. www.edu.uz 8. www.natlib.uz (A.Navoiy nomidagi O‘z.MK) 9. www.ziyonet.uz - Ziyonet axborot-ta’lim resurslari portali
7.	Шыршық мемлекеттік педагогика университеті тарапынан істеп шығылған және университет Кеңесінің 2023 жыл “29. 08” “1” дағы қаулысымен бектілген.
8.	**Пән/модуль үшін жауапкерші:** Н.Жарасбаев – ШМПУ-дің, “Өзбек тіл білімі” кафедрасы оқытушысы.
9.	**Пікір білдірушілер:** Абдувалитов Н.Б. – ТМПУ-дің, “Қазақ тілі және әдебиеті” кафедрасы доценті м.а., п.ғ.ф.д., (PhD). У.Байкабилов – ШМПУ-дің, “Өзбек тіл білімі” кафедрасының доцент м.а